

बार्हस्पत्यो भरद्वाजः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।

मन्द्रस्य कवेर्दिव्यस्य वह्नेर्विप्रमन्मनो वचनस्य मध्वः।

अपां नस्तस्य सचनस्य देवेषां युवस्व गृणते गोअग्राः ॥ ६.०३९.०१

मन्द्रस्य- आनन्दकरम्। कवेः- सूक्ष्मदर्शनसम्पन्नम्। दिव्यस्य- दिव्यम्। वह्नेः- वोढारम्। विप्रमन्मनः- उपासकध्यानभूतम्। वचनस्य- स्तुत्यम्। मध्वः- मधुरम्। सचनस्य- सेव्यम्। तस्य- तं रसम्। अपः- अनुभव। देव- इन्द्र। गोअग्राः- चिद्रश्मिप्रधानाः। इषः- सदेष्टाः। गृणते- स्तुवते। युवस्व- संयोजय ॥१॥

अयमुशानः पर्यद्रिमुस्त्रा ऋतधीतिभिर्ऋतयुग्युजानः।

रुजदरुणं वि वलस्य सानुं पणीर्वचोभिर्ऋतयोधदिन्द्रः ॥ ६.०३९.०२

पर्यद्रिम्- गिरिमेघोपलक्षितजडोन्मुखभावनान्तर्गतान्। उस्त्राः- चिद्रश्मीन्। ऋतधीतिभिः- सत्यधीभिः। उशानः- कामयन्। अयम्- एषः। ऋतयुक्- प्रकृतिनियतिभूतसत्येन सङ्गतः। युजानः- योगी। इन्द्रः- परमेश्वरः। वलस्य- आवरणस्य। अरुणम्- अभग्नम्। सानुम्- उच्छ्रितं पदम्। रुजत्- बभञ्ज। वचोभिः- मन्त्रैः। पणीन्- लोभभावनानि। अभि योधत्- युद्धं कृत्वा अनाशयत् ॥२॥

अयं द्यौतयद्युतो व्यक्तून्दोषा वस्तोः शरद इन्दुरिन्द्रः।

इमं केतुमदधुनू चिदह्नां शुचिजन्मन उषसश्चकार ॥ ६.०३९.०३

अद्युतः- अद्योतमानाः। अक्तून्- निशाः। अयम्- एषः। इन्दुः- सोमः। द्यौतयत्- प्रकाशयति। दोषा वस्तोः- रात्रिं दिवम्। शरदः- संवत्सरान्। व्यदीपयत्। अह्नाम्- दिवसानाम्। इमम्- एतं चन्द्रम्। केतुम्- प्रज्ञापकम्। अदधुः- कृतवन्तः। शुचिजन्मनः- पवित्रजन्मयुक्ताः। उषसः।

चकार- अकरोत् । आध्यात्मिके तु सोमो धार्मिकजीवने उपासकस्य हृदयस्थरसः । रात्र्यां मनुष्यप्रज्ञायामपि प्रकाशं प्रापयति । स्वसाधनेन उषसं विद्यामानयति ॥३॥

अयं रोचयदुरुचो रुचानोऽयं वासयद्वृत्तेन पूर्वीः ।

अयमीयत ऋतयुग्भिरश्वैः स्वर्विदा नाभिना चर्षणिप्राः ॥ ६.०३९.०४

स्वर्विदा- स्वर्गज्ञेन । नाभिना- बन्धनेन ध्यानेन । अयम्- एषः । रुचानः- दीप्तः । अरुचः- अन्धकारमयान्यज्ञानमयानि चित्तानि । रोचयत्- ज्ञानेनोदीपयति । ऋतेन- प्रकृतिनियतिभूतसत्येन । पूर्वीः पुराणीरुषसः । अयम् । वि वासयत्- व्यापयति । ऋतयुग्भिः- प्रकृतिनियतिभूतसत्याख्यरथे योजितैः । अश्वैः- प्राणतुरगैः । अयम् । चर्षणिप्राः- प्रजापूरकः । ईयते- सरति ॥४॥

नू गृणानो गृणते प्रत्न राजन्निषः पित्व वसुदेयाय पूर्वीः ।

अप ओषधीरविषा वनानि गा अर्वतो नृनृचसे रिरिहि ॥ ६.०३९.०५

गृणानः- स्तुतः । गृणते- स्तोत्रे । प्रत्न- पुराण । राजन्- स्वामिन् । वसुदेयाय- सम्पद्दानाय । पूर्वीः- सनातनीः । इषः- सत्कामनाः । पित्व- सिञ्च । अविषा- विषरहिताः । ओषधीः । वनानि- अरण्यानि । गाः- धेनूश्चिद्रश्मीन् । अर्वतः- अश्वान् प्राणान् । नृन्- वीरान् । चसे- स्तोत्रे । रिरिहि- यच्छ ॥५॥